

BİR İSLÂM KAHRAMANI SEYYİD BATTAL GAZİ

Battal Gazi, yaklaşık olarak miladi 680 yıllarında Malatya'da doğdu. Babası Malatya Serdarı Hüseyin Gazi, annesi Saide Hatun'dur. Babası Hüseyin Gazi, Bizans topraklarına yapılan bir akında şehit düştü. Anadolu'da Seyyid Battal Gazi, Seyyid Battal ve Battal Gazi isimleri ile maruftur. Asıl adının Abdullah ya da Cafer olduğu ileri sürülmektedir. Kendisi Hazreti Peygamber (s.a.v.)'in neslinde dir. Nesebi İmam Cafer, İmam Zeynel Abidin yoluyla İmam Hüseyin'e ve Hz. Ali'ye ulaşır ve nesl-i paki olarak seyyiddir. Battal adının yiğitliğinin, cesaretinin ifadesi olduğu, güç ve kuvvetin sembolü olduğu gazilik unvanının da gazalarda gösterdiği kahramanlıktan dolayı verildiği bilinmektedir. Battal Gazi 8. yüzyılda Emeviler devrinde yaşamıştır. Nitekim Battal Gazi'den bahseden Bizans ve Süryani kaynaklar da bunu teyit etmektedir. Battal Gazi'nin tarihî şahsiyetiyle menkıbevi şahsiyeti kaynaklarda ve hafızalarda birbirine karışmıştır. Battal Gazi'den bahseden Yakubi ve Taberî'den başlayarak Evliya Çelebi'ye gelinceye kadar pek çok kaynakta tarih ve menkıbe iç içedir.

Battal Gazi'nin yaşadığı dönem, Anadolu'da Türk veya Arap olgusunun olmadığı bir zamandır. Hakkındaki kaynaklara, yani destanlar, mesneviler, menkıbeler ve halk hikâyelerine bakıldığında, kendisinin; Bizans'ın zulmünden bıkan halkın hakkını savunmak için halktan bir ordu topladığı ve Bizans ile savaştığı görülmektedir. Battal Gazi, çalışkanlığı, cesareti ve kahramanlığı sayesinde komutanlığa, hatta Misis şehri valiliğine kadar yükselmiştir. Battal Gazi, sadece Bizans zindanlarına düşen Kılıçtaşı'ı alperenleri değil, o zamanın heterodoks Hıristiyan'ı, bugünün Müslüman'ı Boşnakları da Bizans zulmünden kurtarmak için çaba harcamış, mücadeleler yapmıştır.

Battal Gazi bilhassa 717-740 yılları arasında, Emeviler'in Bizans'a karşı yürüttükleri mücadelelerde rol almış ve hem Müslüman hem de Hristiyan kaynaklara yansıyan efsanevi şöhretini bu sırada kazanmıştır. Taberî'de nakledilene göre Battal Gazi, 717 yılında Meseleme bin Abdülmelik komutasındaki İslâm ordularıyla birlik-

Hüsamettin ATEŞ

te İstanbul'un hem deniz hem karadan kuşatıldığı sefere katılmış, İmparator Leon'un direnmesi karşısında bu kuşatma 718 yılında sona erdirilmiştir. Anadolu'da menkıbevi şahsiyet olan Battal Gazi'nin adı etrafında, daha ilk kaynaklardan başlayarak, bir destanlar halesi meydana gelmiştir. Onun Rum seferlerindeki maceraları, Taberî'den başlayarak, Arap tarihçilerinde ve Bizans kronolojilerinde, ya birbirinden nakledilmek suretiyle yahut da birbirini tamamlayacak şekilde anlatılmıştır. Battal Gazi'nin muharebelerini anlatan söz konusu kaynakların zikrettikleri bölge, şehir ve kasaba isimlerine bakıldığında onun başta Malat-

ya, Kayseri, Afyon ve Eskişehir yöresi olmak üzere, el-Cezire ve Suriye bölgelerinde akınlarda bulunduğu görülür. Hiç şüphesiz bu coğrafya gerçek muharebelerin vuku bulunduğu coğrafyadır.720 yılında Battal Gazi ve Melik Gazi 20 bin kişilik bir kuvvetle, Akroenes Savaşlarında Leon ve Konsantin komutasındaki Bizans ordusu ile çarpış-

kışık zamanlarda ondan yardım görür. Kâfirleri İslâm'a davet eder, İslâmiyet'in yayılmasını sağlar. Her savaşın sonunda elde ettiği malı mülkü din uğruna savaşan yiğitlere dağıtır. Türk gazi tipinin mükemmel bir örneğini aksettiren Battal Gazi, gerek kahramanlığı, gerekse evliya karakteriyle Anadolu insanı üzerinde son derece etkili olmuştur. Bu yüzden de Battalname Anadolu halkı arasında asırlarca sözlü olarak yaşamıştır. Ayrıca Anadolu dışında yaşayan Türk toplulukları arasında da sevilmiş, yazılıp okunmuştur. Tamamen Müslüman Türk geleneklerine göre meydana getirilmiş olan Battalname'nin yazıya geçiriliş tarihi henüz kesin olarak tayin edilememekle birlikte, eserin 11-12. yüzyıllarda Danişmendliler zamanında söylendiği ve Danişmendnâme'nin yazılış tarihi olan H.643'ten (M.1245-1246) önce yazıldığı tahmin edilmektedir. Battalname'nin bugün bilinen nüshaları arasında yazıldığı döneme ait olanı yoktur. Eldeki nüshalar daha sonraki dönemde yazılmışlardır. Bilinen en eski nüsha H.840 (M.1436-1437) tarihini taşımaktadır (Arkeoloji Kitap, nr. 1455). Battalname, Darendeli şair Bakai (ö. 1785) tarafından H.1183/M.1769 de manzum olarak da yazılmıştır.

Seyyid Battal Gazi Külliyesi

makta olan İslâm ordusunun yardımına gelirler. Savaş çok şiddetli geçer ve her iki taraftan da çok sayıda insan ölür. Bugünkü Afyonkarahisar yakınlarından bulunan eski "Akroion" mevkiinde vukua gelen büyük savaşta Battal Gazi şehit olur ve İslâm ordusu Şuhut'a çekilir. Akrenion'a yaklaşık 100 km. uzaklıktaki Seyitgazi'ye de defnedilir.

Battalname'de Battal Gazi'nin Anadolu'da Hıristiyanlarla yaptığı savaşlar konu edilmektedir. Bu savaşlarda merkez saha genellikle Malatya yöresidir. Savaşlar İslâmiyet-Hıristiyanlık mücadelesi şeklinde dinî bir hüviyet taşır. Cihad ve gaza ruhu kendini kuvvetli bir biçimde hissettirir. Battal Gazi bu savaşlarda bir "evliya" karakteri sergiler. Düşmanlarla savaşır; okuduğu dualarla büyüleri bozar; ateşte yanmaz; göz açıp kapayıncaya kadar uzun mesafeler aşar; Hızır'la yoldaştır, sı-

Eskişehir'in Seyitgazi ilçesinde Üçler Tepesi'ndedir. 1207-1208 yıllarında Anadolu Selçuklu Sultanı 1. Alâeddin Keykubat'ın annesi Ümmühan Hatun tarafından yaptırılmıştır. Rivayete göre Battal Gazi Ümmühan Hatun'un rüyasına girmiş ve: "Ey Hatun! Ben o kişiyim ki Diyar-ı Rûm'u aldım, kâh karada, kâh denizde doksan yıl gazilik ettim. Sonunda şehit oldum. Gel beni ziyaret et, Üzerime bir türbe yap!" demiştir. Ümmühan Hatun da mezarı bularak türbe ve adına bir külliye yaptırmıştır. Külliye hakkında şu bilgileri aktaralım:

Ana kısım, orta avlunun güneyine düşen bölümde olup, Seyyid Battal Gazi Türbesi, mescit (cami) ve bağlantılarından meydana gelen bu birim, külliyenin çekirdeğini oluşturur. Camiin girişinde, üçüncü Semahane'de bir taş levha üzerinde şu kitabe vardır: "Bu mescit ve bu yapılar Kılıç

Arslan'ın oğlu Keyhüsrev zamanında yapılmıştır. Tarih 1207'dir. "Seyitgazi'nin türbesi tepenin yamacından yükselerek kasabaya hâkim bir konumdadır. Burada minareli bir cami, bir tekke ve İslâmî dönemlere aittir; bu binanın önceden bir Bizans manastırı olması muhtemeldir. Daha sonra Selçuklular buna bir okul ve Konya'nın Mevlevileri de bir tekke eklemişlerdir. Seyit Gazi'nin mezarı, bir türbenin ortasındadır. Yüksek kubbeli türbede Seyyid Battal Gazi'nin 8.50 m. boyundaki sandukası ile yanında Ele Nora'ya ait olduğu söylenen küçük bir mezar dikkat çeker. Yapılışını takiben çeşitli onarımlar görmüş olan türbenin asıl restorasyonu II. Bayezid (1481-1512)'in padişahlığı döneminde Mihaloğlu Ahmed ve Mehmet Beyler eliyle gerçekleştirilmiş olup o bakımla bu-

günlere ulaşabilmiştir. Suzan Albek de türbe ve caminin tekkenin ünlü şeyhi Güzelce lakaplı Seyyid Muhittin'in dileğiyle Sultan Beyazıt Han zamanında yenilediğini belirtmektedir.

Türbenin dış görünüşü zarif ve huzurludur. Dolgular, yan yüzeyleri derinleştirmekte ve bu şekilde köşelerin ve kenarların görünüşünü daha da kuvvetlendirmektedir. Yapıya güzellik, hafiflik, aynı zamanda da istikrarlı görünüş kazandıran bir unsur da budur. Zayıf bir saçaklığın üstüne 16'genlik bir tambur, yüksek bir kubbeyi taşımaktadır. Selçuklularda mermer işçiliği büyük bir özenle ve çok temiz olarak yapılmaktadır. Bu özellikleri burada da görüyoruz. Üstelik türbenin se-

kizgeni oluşturan yanlarının uzunlukları bir santimden daha az bir farkla tamamen aynıdır. Ama türbenin içerisinde yeni yapıldığı belli olan bir sıvalama ve kireçleme (badana) sanat ve estetik açıdan eseri olumsuz etkilemiş, görünümünü bozmuştur.

Seyyid Hasan Gazi

Anadolu topraklarında, Darende'de kendi adıyla anılan bir tepenin başında bir şehit ve seyyid mezarı vardır. Bu mübarek kabir; Battal Gazi'nin amcası ve kayınpederi olan Seyyid Hasan Gazi Hazretlerindedir. Darende'nin Zengibar Kalesinin güneydoğusunda Hasan Gazi Tepesinde şehit düştüğü yerde metfundur. 1888 (h. 1306) tarihli Sivas Vilayet Salnamesinde; "Gazzat-ı Kiramdan Hasan Gazi" cümlesiyle başlayan ibarede Seyyid Hasan Gazi Hazretlerinin kabrinin Darende'de olduğu belirtilmektedir. Kabir taşında "Fahri'l-Ulema Eş-Şehid Hasan Gazi" ayak taşında ise "Tarih Sene 830 Rahmetullahi Aleyh" yazılıdır. Ancak bu taşın ve yazıların daha sonraki dönemlerde eklendiği tahmin edilmektedir. Battal Gazi'nin Hicri 122 yılında vefat ettiği birçok kaynakta zikredilmektedir. (Bu tarih miladi 740 senesidir.)

Darende çok büyük manevî değerlere sahiptir. Bu manevî şahsiyetler asırlardır bu beldeye huzur, bereket ve feyiz saçmışlardır. Memleketin sahibi olan büyük şahsiyetler, manevî değerlere hürmeten hizmet etmeyi görev telakki ederek, "Hasan Gazi Tepesi'nin" imarı ve ihyası için harekete geçtiler. Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı Mütavelli Heyet Başkanı Hamit Hamidettin Ateş Efendi, çok büyük kadirşinashlık göstererek büyük bir projeyi hayata geçirmiştir. Burası günümüzde tüm insanların ziyaretgâhı haline gelmiş olup yoğun ilgi görmektedir.

Kaynakça

- 1 Taberi, Tarih-i Taberi, c.3, sa.496-498 (M/839-923).
- 2 İbnü'l-Esir El-Kamil, c.5, sa.206-207 (M.1160-1234).
- 3 Hanifi Hoca, Darende Tarihi.
- 4 Battal name, Bilinen en eski nüsha 840 (1436-37), (Arkeoloji Ktp.nr. 1455).
- 5 Bakai, Battal name, 1183 (1769) manzum olarak yazılmıştır.
- 6 Sivas Vilayet Salnamesi (H.1306 / M.1888).
- 7 İlyas Küçükcan, Seyyid Battal Gazi ve Külliyesi.
- 8 Büyük İslam Ansiklopedisi.
- 9 Battal Gazi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.